

Zagadnienia do Wykładu z Budowa i Ewolucja Gwiazd
II rok Astronomii (Studia I-go stopnia)
Rok akademicki 2017/2018

Wykład 1. Znaczenie teorii budowy wnętrza gwiazdowych i ewolucji dla astrofizyki. Poszukiwania odpowiedzi na pytanie: dlaczego świeci Słońce? Obserwowane własności gwiazd. Opis Eulera i Lagrange'a. Równowaga hydrostatyczna. Oszacowanie centralnych wartości ciśnienia i temperatury.

Wykład 2. Podstawowe skale czasowe: dynamiczna, termiczna, nuklearna. Twierdzenie o wiriale. Podstawowe równania budowy wewnętrznej gwiazd, warunki brzegowe. Gwiazdy ciągu głównego wieku zero.

Wykład 3. Dane mikrofizyki. Statystyka Maxwella-Boltzmana, Bosego-Einsteina, Fermiego-Diraca. Równania stanu. Rozkład Maxwella, rozkład Plancka, rozkład Fermiego-Diraca. Gaz doskonały, gaz zdegenerowany, gaz zdominowany przez ciśnienie promieniowania.

Wykład 4. Dane mikrofizyki. Rozkład Boltzmana, formuła jonizacyjna Sahy. Podstawowe źródła nieprzezroczystości materii gwiazdowej, tablice OPAL, OP, OPLIB.

Wykład 5. Dane mikrofizyki. Reakcje jądrowe we wnętrzach gwiazd. Energia wiązania. Prawdopodobieństwo zajścia reakcji, pik Gamowa, tempa reakcji jądrowych i wydajność energetyczna. Tempo zmian obfitości danego pierwiastka w wyniku reakcji jądrowych. „Palenie” wodoru: cykl p-p (I, II, III) i CNO. „Palenie” helu: reakcje 3α . Synteza jąder cięższych do żelaza. Synteza jąder cięższych od żelaza (procesy r i s).

Wykład 6. Transport energii: promieniowanie, przewodnictwo. Przybliżenie dyfuzyjne, gradient promienisty. Transport promienisty w otoczkach gwiazdowych, przybliżenie Eddingtona, jasność Eddingtona

Wykład 7. i 8. Transport energii: konwekcja. Kryterium Schwarzschilda i Ledoux. Włączenie konwekcji do równań budowy wewnętrznej gwiazd: 1) wewnątrz, 2) warstwy podfotosferyczne. Teoria drogi mieszania, ciśnieniowa skala wysokości, lokalny strumień konwekcyjny, średnia prędkość unoszenia elementu, konwekcyjna skala czasowa. Obszary niestabilności konwekcyjnej w gwiazdach. Budowa wewnętrzna gwiazd ciągu głównego wieku zero.

Wykład 9. Modele politropowe: równanie Lane'a-Emdena, zależność masa-promień, modele o indeksach politropy: $n = 0, 1, 1.5, 3$ i 5 .

Wykład 10. Modele homologiczne. Zależność masa-jasność dla gwiazd zdominowanych przez transport: 1) promienisty: gwiazdy masywne i średniomasywne, 2) konwekcyjny, ścieżki (granica) Hayashiego.

Wykład 11. Ewolucja przed ciągiem głównym: warunek niestabilności Jeansa, kontrakcja hydrostatyczna, minimalna masa gwiazdy. Ewolucja na ciągu głównym: gwiazdy górnej i dolnej części ciągu głównego. Zmiana profilu obfitości wodoru.

Wykład 12. Ewolucja gwiazd masywnych: granica Schönberga-Chandrasekhara, przerwa Hertzsprunga. Ewolucja gwiazd małowasywnych: błysk helowy. Ewolucja na gałęzi czerwonych olbrzymów i nadolbrzymów. Asymptotyczna gałąź czerwonych olbrzymów.

Wykład 13 i 14 Dalsze etapy ewolucji gwiazd. Model czerwonego olbrzyma, zależność $L(M_c)$. Warstwowe źródła reakcji jądrowych i ich stabilność. Pulsy termiczne. Zależność $\tau_p(M_c)$. Ostatnie etapy ewolucji gwiazd. Białe karły: zależność masa-promień, granica Chandrasekhara. Termiczne własności i ewolucja białych karłów, ciąg chłodzenia, czas chłodzenia. Gwiazdy neutronowe, neutronizacja materii, „strząśnięcie” neutronów z jąder, granica Tolmana-Oppenheimera-Volkoffa. Równanie równowagi hydrostycznej w OTW. Czarne dziury, promień Schwarzschilda.

Wykład 15. Testowanie teorii budowy wnętrza gwiazdowych i ewolucji: 1) neutrino: problem neutrin słonecznych, standardowy model Słońca, 2) gromady gwiazdowe, 3) układy podwójne 4) pulsacje gwiazdowe.

Literatura:

1. **J. Christensen Dalsgaard, Lecture Notes on Stellar Structure and Evolution**
http://astro.phys.au.dk/jcd/evolnotes/LN_stellar_structure.pdf
2. **R. Kippenhahn, A. Weigert, A. Weiss, Stellar Structure and evolution**
<https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-642-30304-3>
3. M. Kubiak, Gwiazdy i Materia Międzygwiazdowa
4. **B. Paczyński, Budowa i Ewolucja Gwiazd**
5. D. Prialnik, An introduction to the theory of stellar structure and evolution
6. **O. R. Pols, Stars and Stellar Evolution,**
<http://www.ucolick.org/~woosley/ay112-14/texts/pols11.pdf>

Jadwiga Daszyńska-Daszkiewicz